

Teodora ŠALOV

NAJNOVIJA ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA KOD POREČA: ANTIČKI LOKALITET RADI I OTKRIĆE NEDALEKE PRAPOVIJESNE PEĆINE

UDK 902.2(4975 Poreč)
904(4975 Poreč)
903.23(4975 Poreč)
Pregledni članak
Primljeno: 17. 08. 2010.
Odobreno: 15. 09. 2010.

Teodora Šalov
Arheološki muzej Istre
Carrarina 3
HR - 52100 Pula
e-mail: teodoras28@gmail.com

U razdoblju od 5. do 23. listopada 2009. godine na položaju Radi - VU 303, u blizini sela Garbina, jugoistočno od grada Poreča obavljeno je zaštitno arheološko istraživanje. Uvidom u stare katastarske knjige u katastarskom uredu grada Poreča, ustanovljen je toponim, vjerojatno talijanskog porijekla - Radi. Mještani sela Garbina nisu bili upoznati s toponimom, što nimalo ne čudi budući da se radi o doseljenicima unazad zadnjih pedeset godina. Do početka istraživanja lokalitet se imenovalo radnom oznakom VU 303. Istraživanje se obavljalo pomoću kvadratne mreže, s kvadrantima veličine 2,5 x 3 m. Preliminarni rezultati ukazuju kako je riječ o arheološkom nalazištu, koje se može datirati u razdoblje kasnijeg rimskog carstva, od 2 - 4. st. Riječ je, vjerojatno, o aglomeracijskom objektu, izrazito devastiranom, vjerojatno još u razdoblju ranog srednjeg vijeka.

Okolnim obilaskom terena nedaleko lokaliteta, u vrijeme istraživanja, autorica teksta, uočila je šupljine u matičnoj stijeni, kao i dosta ulomaka prapovijesne, melličaste keramike, svježe otkopane djelovanjem divljih životinja. Pokazalo se da je riječ o, skoro do stropa, zatrpanoj pećini, trenutno smještenoj na trasi izgradnje porečke zaobilaznice što bi moglo ubrzati i njeno istraživanje. Topografski gledano, smještena je nedaleko tri brda, poznata po prapovijesnim gradinama, Velikog Sv. Andela, Malog Sv. Andela i Mordelle.

Ključne riječi: Istra, prapovijest, antika, keramika, numizmatika, aglomeracija, pećina

UVOD

Prilikom arheološkog nadzora izgradnje trase istarskog plinovoda, zbog velike količine antičkih tegula i imbreksa, kao i drugih keramičkih ulomaka obustavljeni su radovi na tom dijelu trase, te je od 5 - 23. listopada 2009. otpočelo zaštitno arheološko istraživanje.¹ Lokalitet

je imenovan radnom oznakom V-U 303 (Sl.1), kasnije je pregledom starih katastarskih karti, na talijanskom jeziku, ustanovljen toponim Radi.² Arheološko istraživanje obavljeno je od strane djelatnika Arheološkog muzeja Istre³. Zaštitno arheološko istraživanje izvodilo se isključivo unutar trase plinovoda na katastarskim česticama: k.č.

¹ Temeljem Rješenja o dozvoli za zaštitno arheološko istraživanje na trasi izgradnje plinovoda Vodnjan-Umag, izdanog od Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Puli (UP I 612-08/07-08/4033, Ur.br.: 532-04-14/13-09-09)

² U starijoj i novijoj literaturi, položaj koji se u starim katastarskim knjigama naziva Radi, ne spominje se nigdje kao područje od interesa za arheologiju.

³ Ekipo zaštitnog arheološkog istraživanja sačinjavali su: stručni voditelj, kustos Teodora Šalov, muzejski tehničari Ivo Juričić, Admir Dizdarević i Milan Stanić, vanjska suradnica, Katarina Jerbić, dipl. arheolog, investitor radova bio je Plinacro d.o.o. iz Zagreba, a fizičku radnu snagu za ručni iskop sačinjavali su radnici osigurani od strane Arheološkog muzeja Istre. Geodetsku situaciju lokaliteta je izradila tvrtka Geoservis iz Pule.

Sl. 1. Zračni snimak istraženog lokaliteta (foto: I. Zirojević)
Sl. 2. Kasnoantički zid orijentacije I - Z (foto: T. Šalov)

31/5; 19/1 i 19/2, katastarska općina Musalež.

Ustanovljeno je da je na spomenutim česticama, točnije od područja Radi prema brdu Marnici, 1969. g tvrtka "Agrolaguna" zasadila polje lješnjaka koje se obrađivalo do 90-tih.⁴ U obližnjem selu Garbina, osim jedne starice, nije bilo autohtonog stanovništva, već doseljenici koji su doselili unazad pedesetak godina. Nitko od njih nije imao nikakve informacije o mogućem toponimu mjesta, niti o slučajnim nalazima.

Istraživanje je započelo postavljanjem kvadratne mreže, kvadranti su bili veličine 2,5 x 3m. Istraženo je deset kvadranta unutar trase izgradnje plinovoda. Radovi su morali biti obavljani unutar 15 dana.

ISTRAŽIVANJE

Iskop se vršilo na dijelu gdje se ukazala moguća podnica, sjevernije se već ponegdje javljala matična stijena. Na lokalitetu Radi - VU 303 istražilo se 10 kvadranta dimenzija 2,5x3m. Postavljanjem kvadratne mreže, orijentacije sjever - jug, kvadranti su imenovani od sjevera prema jugu slovima A, B, C, D, E, F i brojevima od zapada prema istoku 0,1,2. Apsolutna visina repera, koji je zapravo bio centralna os plinovoda, iznosi 49,98. Zabilježilo se 24 stratigrafske jedinice dalje SJ, od kojih će biti spomenute samo neke: SJ 3 - sloj žbuknog naboja koji se javlja na otučenoj matičnoj stijeni u KV A1, C1, D1, F1 i F2. Matična stijena KV A1 nivelirana je, tako da tvori stepenicu, a površina je potom prekrivena žbukanim nabojem. Iznad njega nalazi se SJ 4 (sloj smeđe zemlje izmiješane žbukom), ispod je SJ 5 (matična stijena). SJ 8 - podloga podnice, povezana žbukom, većim kamenjem i ulomcima keramičkih tegula. Nalazi se u KV F1, D1, C1, F2 i E0. Iz tog sloja proizašao je veliki broj nalaza, od čega čak 10 posebnih nalaza. Iznad nje je SJ 6, umjetan prijelaz iz SJ 2, boja i faktura zemlje ista kao kod 2, ali se ponegdje pojavljuje žbuka i kamenje, ispod njega je, u KV F1 SJ 10 (miješani sloj smeđe zemlje crvenice i keramičke podloge u prahu) i SJ 9 (sloj sterilne zemlje - zdravice)

SJ 12 - zapune u zdravici žućkaste boje (MUN 5YR 4/6 yellowish red), koja se nalazi na prijelazu iz KV D1 u KV E1. Ovalnoga oblika, s tragovima malte i sitnim kamenjem. Nešto malo nalaza, od posebnih jedan brončani novčić. Iznad njega je SJ 6 (umjetan prijelaz iz SJ 2, boja i faktura zemlje ista kao kod 2, ali se ponegdje pojavljuje žbuka i kamenje). Ispod i oko njega je SJ 9 (sloj sterilne zemlje - zdravice). SJ 14 - sloj crne zemlje ovalnog oblika. U KV E1 zapunjava djelomično SJ 13 (umjetan prijelaz iz SJ 8), iznad njega je SJ 6 (umjetan prijelaz iz SJ 2, boja i faktura zemlje ista kao kod 2, ali se ponegdje pojavljuje žbuka i kamenje) i ispod njega je SJ 15 (zid rađen od pravilno uslojenih klesanaca, povezanih žbukom). SJ 15 - zid rađen od pravilno uslojenih klesanaca, povezanih žbukom, sačuvan samo u temeljima, mjestimično se gubi kraj matične stijene. Širok 60 cm. Orijeantacije istok - zapad. Istražen u dužini od 4 m. Prostire se u KV E1 i E0. Iznad njega i u njegovom kontekstu nalazi se SJ 6 (umjetan prijelaz iz SJ 2, boja i faktura zemlje ista kao kod 2, ali se ponegdje pojavljuje žbuka i kamenje), na njemu se, zapunjavajući SJ 6, nalazi i SJ 14 (sloj crne zemlje ovalnog oblika), zapunjava ga SJ 5 (matična stijena), a ispod njega je SJ 9 (sloj sterilne zemlje - zdravice). SJ 17 - zid rađen od klesanaca povezanih žbukom, s licem bez naličja. Orijeantacija mu je istok - zapad. Širine nema, jer se gubi prema zapadu. Prostire se u KV F1 i F2 (Sl.2).

Čini se da je postojala određena ispuna, ali je tijekom oranja srušena, odmah uz njega nalazi se tanki sloj žbuke direktno naslonjen na zemlju zdravicu. Iznad njega i uz njega prema zapadu nalazila se SJ 8 (podloga podnice, povezana žbukom, većim kamenjem i ulomcima keramičkih tegula), povezana je sa SJ 3 (sloj žbuknog naboja koji se javlja na otučenoj matičnoj stijeni u KV A1, C1, D1, F1 i F2), ispod nje i povezana s njom je SJ 9 (sloj sterilne zemlje - zdravice). SJ 19 - neobičan arhitektonski sklop, za koji se u prvo vrijeme mislilo da je zid (Sl.3), a poslije se uklanjanjem viška kamenja, koji nisu bili

⁴ Po pričama mještana, nekadašnjih zaposlenika "Agrolagune", navodno je oranjem zabvačalo i veće, obrađeno kamenje.

povezani žbukom, vidjelo da je to niski red kamenja povezan žbukom, po sredini ga siječe velika rupa, koja je čini se iz istog vremena kao i arhitektura. Orijentacija je sjever - jug. Iznad njega je SJ 8 (podloga podnice, povezana žbukom, većim kamenjem i ulomcima keramičkih tegula), sastavni je dio SJ 24 (podnica načinjena na podlozi SJ 10 i SJ 8, na koju su slagane keramičke ploče, vremenom ispucale), ulazi u kontekst SJ 17 (zid rađen od klesanaca povezanih žbukom, s licem bez naličja), a ispod njega je SJ 8 (podloga podnice, povezana žbukom, većim kamenjem i ulomcima keramičkih tegula). SJ 20 - mali fragment podnice, načinjen na način da se prvo ravnao kamen živac SJ 5, potom je išao sloj žbuke SJ 3, zatim spike, a preko njih keramička tegula ili moguće samo veća keramička ploča (MUN 10YR 7/6 yellow). Iznad nje je SJ 8 (podloga podnice, povezana žbukom, većim kamenjem i ulomcima keramičkih tegula). SJ 21 - paljevinski sloj tamno-sive do crne boje. U KV E2. Iznad njega je SJ 6 (umjetan prijelaz iz SJ 2, boja i faktura zemlje ista kao kod 2, ali se ponegdje pojavljuje žbuka i kamenje), zapunjava SJ 9 (sloj sterilne zemlje - zdravice). SJ 22 - paljevinski sloj sivo do tamnosmeđe boje u KV D2. Iznad njega je SJ 6 (umjetan prijelaz iz SJ 2, boja i faktura zemlje ista kao kod 2, ali se ponegdje pojavljuje žbuka i kamenje), u kontekstu je sa SJ 8 (podloga podnice, povezana žbukom, većim kamenjem i ulomcima keramičkih tegula) i SJ 20 (mali fragment podnice), ispod njega je SJ 9 (sloj sterilne zemlje - zdravice). SJ 23 - paljevinski sloj tamno-sive do crne boje, mjestimično tragovi ugljena, fragmenti keramike i primjese kamenja. U KV E1. Iznad njega je SJ 13 (sloj identičan SJ 8, umjetan prijelaz), zapunjava SJ 9 (sloj sterilne zemlje - zdravice). Pored prikupljenih nalaza, posebnih nalaza, kostiju, školjki, uzeti su uzorci žbuke sa zidova i poda, kao i uzorci iz paljevinskih slojeva. Istraženi arhitektonski ostaci su toliko loše sačuvani pa ne govore mnogo o svojoj funkciji. Moguće da se ovdje radi o nekom aglomeracijskom objektu, korištenom i kroz kasnija stoljeća, budući rezultati analize drvenog ugljena iz paljevinskog sloja ukazuju na starost 14 C (godine 1430 + 45)⁵.

Keramički fundus nalaza i nalazi novca govore o kasnoj antici 2 - 4. st. Letimičnim pregledom nekolicine novčića, bolje sačuvanih, utvrđeno je da se radi o novcu iz vremena Konstantina Velikog i nakon njega.

Rimski novčić, bronca, Av.: dobro sačuvani carski muški profil, s lovorovim vijencem na glavi, natpis slabo vidljiv, Rv.: dva sučelice postavljena vojnika, od kojih svaki s vanjske strane drži koplje. D. 12.0mm. Dat. 330 - 335.g. (Sl.4).

Sl. 3. Devastirani ostaci antičkog objekta na južnom dijelu lokaliteta (foto: T. Šalov)

Sl. 4. Brončani novčić Konstantina Velikog, 330 -335.g. (foto: T. Šalov)

Sl. 5. Brončani novčić kovan posthumno Konstantinu Velikom, 347-348.g. (foto: T. Šalov)

⁵ Slanjem uzoraka ugljena iz paljevinskog sloja SJ 023, KV E2 na Institut Ruder Bošković, Laboratorij za mjerenje niskih aktivnosti rezultati pokazuju raspon kalibracija (% vjerojatnosti) AD 590 - 655 AD (68.2%)

Sl. 6. Brončani novčić Konstantina Gallusa, 351-354.g. (foto: T. Šalov)

Sl. 7. Pogled na dio pećine zatrpan zemljom (foto: T. Šalov)

Sl. 8. Rovovi divljih životinja koji vode prema pećini pokraj kojih su razbacani ostaci prapovijesne keramike (foto: T. Šalov)

Sl. 9. Dio sakupljene prapovijesne keramike s metličastim ukrasom i jedna noga amfore (foto: T. Šalov)

Rimski novčić, bronca, Av.: sačuvani muški profil s pokrovom na glavi, natpis slabo vidljiv, Rv.: loše očuvan. D. 14.0mm. Dat. 347 - 348.g. Kovan posthumno Konstantinu Velikom. (Sl.5).

Treći novčić, bronca, Av.: dobro sačuvan muški profil, s nečitkim natpisom, Rv.: vojnik stoji i s lijeve strane probada kopljem palog konjanika. D. 17.0mm. Dat. 351 - 354.g. Carski lik na novčiću je Constantinus Gallus. (Sl.6).⁶ Čini se da bi i ostali novčani nalazi mogli biti datirani u period 4.st. Stručna arheološka obrada materijala tek slijedi.

PEĆINA

U vrijeme zaštitnog arheološkog istraživanja na lokalitetu V-U 303 - Radi, obilaskom terena izvan trase izgradnje istarskog plinovoda, ustanovljeno je da se nedaleko nalaze i tri poznata brda na kojima se nalaze ostaci prapovijesnih gradina, na jednom od njih, Mordellu se tijekom srednjeg vijeka vadio i kamen koji je služio za izgradnju grada Poreča. Zapadnije od navedenih brda i od samog lokaliteta, možda 200m zračne linije, autorica teksta, primijetila je više neobičnosti na tlu i okolnim stijenama (Sl.7), koje su ukazivale na prazan prostor ispod zemlje i mogući svod djelomično zatrpene pećine. (Gauss - Kruegerova projekcija - x 5392086, y 5008886) Položaj između katastarskih čestica; kč. 31/4 i 31/5⁷

Pomnijim pregledom okoline, ustanovljeno je 5 - 6 rovova (Sl.8), ispred kojih je bila svježije iskopana zemlja i

u kojoj su se nalazili ulomci prapovijesne, brončanodobne, keramike metličastog ukrasa (Sl.9). Rovove su iskopale divlje životinje koje koriste prostor pećine za svakodnevno obitavanje.

ZAKLJUČAK

Zaštitno arheološko istraživanje na trasi izgradnje istarskog plinovoda, lokalitet V-U 303 - Radi, potvrdilo je da na obilježenoj poziciji, utvrđenoj prilikom arheološkog nadzora, postojao aglomeracijski objekt. Prikupljeni nalazi (keramika, staklo, metal, uzorci žbuke) smještaju lokalitet u razdoblje 2 - 4.st. Analiza drvenog ugljena metodom 14C iz SJ 023, KV E2, datirala je uzorak u 6., moguće čak i 7. st., što govori o činjenici da su se objektom služili i u to vrijeme, devastirajući ga, što se vidjelo i po arhitektonskim ostacima na kojima su bile vidljive naknadne intervencije. Lokalitet je devastiran, poprilično, i kroz 20.st., u vrijeme sadnje lješnjaka, oranjem. Pregledom starije i novije literature vezane za dijelove poreštine, nije zabilježeno da se igdje spominje postojanje ovog lokaliteta, njegovog toponima ili slučajnih nalaza.

Usputno otkriće prapovijesne pećine dodatno je razveselilo i motiviralo arheologe koji su vršili istraživanje u blizini. Iako je po otkriću pećine, bilo upitno kada će i hoće li biti istražena, kasnije se pokazalo da je smještena točno na trasi izgradnje porečke obilaznice, što je vjerojatno jedna od sretnijih okolnosti u vremenima recesije.

⁶ <http://www.forumancientcoins.com/catalog/roman-and-greek-coins>

⁷ Podaci izvadeni u katastarskoj službi u Poreču; katastarska općina MUSALEŽ; kč. 31/5 nosi toponim Grbina po obližnjem selu, a 31/4 nosi ime Muškati, ali prepisivanjem je često dolazilo do grešaka i dodavanja.

ELEKTRONIČKI IZVOR:

<http://www.forumancientcoins.com/catalog/roman-andgreek-coins>

SUMMARY

RECENT ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS NEAR POREČ: THE ANTIQUE SITE OF RADI AND THE DISCOVERY OF A NEARBY PREHISTORIC CAVE

Teodora ŠALOV

From 5 to 23 October 2009, a protective archaeological investigation was conducted at the location Radi - VU 303, near the village of Garbin, southeast of the town of Poreč. The investigation started after the location VU 303 had been marked as a possible archaeological site due to a large number of tegulae and imbrices observed during the survey of a section of a future gas pipeline. The investigators laid out a grid of squares. Ten squares were investigated and twenty-four stratigraphic units were recorded.

Preliminary results allowed for the dating of the site in the later period of the Roman Empire, from the 2nd to 4th centuries AD. At the moment, we cannot be sure of the purpose and character of this site, although architectural remains were observed, which are greatly devastated and not sufficiently investigated, thus yielding few data about the site.

At the beginning of 1969, the company Agrolaguna from Poreč planted a field of hazelnut trees, which devastated the site in question. The field was cultivated until some twenty years ago. Some architectural remains continue to the west, and future investigations might reveal the purpose of the structure.

Ceramic and glass finds recovered at the site are indications that the site holds mostly coarse kitchenware and only some fine pottery examples, and that the glass items are mostly in fragments. What is surprising is the number of particular finds, such as twenty bronze coins, which should help in dating the site more precisely, after laboratory treatment.

While the investigations of the site of Radi were going on, I made a survey of the area northeast of the site where unusual fissures were observed in the ground and on the rocks, which could be read as indications of the possible presence of a cave. I observed fragments of prehistoric pottery with brushed surface decorations scattered around, probably unearthed by foxes or badgers which had dug holes there.

The speleologist Nenad Kuzmanović, who has priceless knowledge of caves and pits, and also experience in archaeological investigations relating to them, confirmed my suspicions about the presence of a cave.

The constructing of a ring road around Poreč, which passes close to the cave site, might bring about new insights into the purpose of the site of Radi VU 303, and also lead to more revelations about the prehistoric cave.

